

FILMSTUDIEARK – STUMFILMKONSERT

Relevante fag: Musikk, kunst & håndverk, norsk og historie

Forankring i Kunnskapsløftet:

I læreplanene er film et sentralt område innenfor "sammensatte tekster" i norskfaget og innenfor "visuell kommunikasjon" i kunst og håndverk. Det er i disse fagene elevene skal lære seg å lage og forstå film, slik at de kan bruke disse ferdighetene også i andre fag. I de andre fagene er film omtalt som læremiddel som kan gi historisk og kulturell informasjon.

Elevene skal også kunne velge å uttrykke seg med film når de skal presentere emner – i alle fag. Det krever ikke bare opplæring og utstyr, men også at elevene gis impulser i form av gode filmopplevelser. Derfor er det viktig at de har kjennskap til virkemidlene i film, og hvordan disse kan brukes – som sammenhengen mellom lyd og bilde, og hvordan musikken under en stumfilmvisning påvirker vår oppfattelse av det som skjer på lerretet.

Det er også viktig at elevene får oppleve det historiske aspektet ved det aktuelle visningsstedet. I lærerplanen står det at elevene skal kunne beskrive særtrekk ved bygninger i nærmiljøet og sammenligne med nasjonale og internasjonale stilretninger – hvor Verdensteatret med sin ny-klassisistiske stil er et strålende eksempel på en lokal variant av internasjonale stiler.

Om pianisten Ben Model:

Stumfilm-pianist Ben Model (f. 1962) er ansatt på *Museum of Modern Art* i New York. Han gikk i lære hos den mest kjente pianisten fra stumfilmepoken, Lee Erwin. Målet for Ben er å formidle en mest mulig autentisk kinoopplevelse under en stumfilmkonsert.

Om visningen:

Sammen med formidler vil pianist jobbe med å synliggjøre hvilke virkemidler man jobber med i stumfilmen, i kontrast til lydfilmen. Hvordan får man frem stemningene i filmen? Hva ville vært annerledes om dette var en lydfilm?

Hva er stumfilm?

Stumfilm er, som navnet tilsier, film som er uten lyd – likevel er det viktig å huske på at visningene av disse filmene aldri var stumme. De ble alltid ledsaget av levende musikk i salen. Som ofte med en stumfilmpianist, slik som dere får oppleve på Verdensteatret, eller med større eller mindre orkester i orkestergraven. I begynnelsen var kanskje denne musikken der for å overdøve lyden av filmfremviseren, men etter hvert for å skape stemning og for å støtte fortellingen i filmen. Stumfilmene ble laget i en periode i filmhistorien hvor det teknisk ikke var mulig å lydlegge filmsporet. Fra de første filmvisningene i Paris i 1895, frem til 1927, da den første lydfilmen ble laget (*The Jazz Singer*, regi Alan Crosland), var stumfilm et meget populært medium. Filmer ble laget i alle sjangre – dokumentarer, melodrama, tragedier og komedier som dere skal se.

Handlingen i stumfilmene er ofte lett å forstå. Spillestilen er overtydelig, noe barn gjerne har lettere for å godta enn voksne. Opplevelsen av stumfilm er derfor ofte mer umiddelbar og tilgjengelig for barn enn moderne, dialogbaserte filmer. Dette betyr også at veien til filmarven faktisk er kortere for barn enn for voksne!

Film som historisk dokument

Filmene fra de forskjellige tidsepokene krever forskjellig utstyr når disse skal restaureres. En stumfilm fra «filmens barndom» kan mangle filmruter, noe som gjør filmen hoppete og usammenhengende. Den er gjerne slitt og skitten. Denne type film har også krympet, fordi elastisiteten er borte. Til restaurering brukes kontakt-kopiering, optisk printer og digitale retusjeringsteknikker. Filmrestaurering er et håndverk som krever spesiell kunnskap. Det er viktig å vite hva hovedmålene med restaureringen er:

- å sikre materialet for ettertiden
- å forbedre den tekniske kvaliteten så tett opp til den opprinnelige som mulig
- å gjøre materialet tilgjengelig igjen, slik at det kan leve videre.

Den kulturhistoriske rammen

Verdensteatret er et bygg som ble ferdig i 1916. Arkitekt var Stadskonduktør Peter A. Amundsen, som også har tegnet Kongsbakken videregående skole. Verdensteatret er tegnet i en ny-klassisistisk stil, det vil si at Amundsen har brukt elementer brukt i antikken og som ble ført videre i renessansen og plukket opp i arkitekturen på slutten av 1800-tallet. Kinoen ble opprinnelig bygget som en stumfilmkino, og elevene får mulighet til å sette seg inn i hvordan et kinobesøk kan ha utartet seg i kinoens tidligere år.

Les mer her: <http://www.ub.uit.no/utstilling/nnark/troms/verdensteateret/index.html>
<http://www.verdensteatret.no/>

Om filmene:

Filmavis fra 1917, Pathe Journal nr 12

De første filmavisene ble produsert av de franske filmselskapene Pathé og Gaumont rundt 1910. Typiske filmavisinnslag var kongebesøk, militærmanøvrer, sportsbegivenheter, ulykker, morsomme hendelser og innslag fra fjerne miljøer.

Regi:	Pathe News
År:	1917
Land:	USA
Aldersgrense:	Tillatt for alle
Lenge:	ca 5 minutter

Pathé News produserte nyhetsinnslag, dokumentarer og filmaviser i Storbritannia fra 1910 til 1970. Nyhetsinnslagene ble vist på kino, og var uten lyd frem til 1928.

I denne filmavisen ser vi innslag fra første verdenskrig. Den amerikanske presidenten inspiserer troppene. I 1917 var den ennå ikke klart om USA skulle bli en deltaker i krigen som foregikk i Europa. I februar 1917 brøt USA de diplomatiske forbindelsene med Tyskland, som vi ser i denne filmavisen. Senere det året ble også USA en deltaker i krigen, etter at en tysk ubåt senket passasjerskipet Lusitania, hvor 128 amerikanske statsborgere omkom.

Filmen avsluttes med innslag fra zoologisk hage i Paris

Fatty på nye eventyr / The Cook

Fatty på nye eventyr handler om en kokk, spilt av Roscoe Arbuckle, som har en noe uvanlig stil på kjøkkenet. I god stumfilm-ånd er det mye fysisk akrobatikk som får oss til å le godt!

Regi:	Roscoe Arbuckle
År:	1918
Land:	USA
Aldersgrense:	5 år
Lenge:	ca 22 minutter

Roscoe "Fatty" Arbuckle (1887–1933) var en av den amerikanske stumfilmens mest begavede komikere. Han var sceneartist alt i åtteårsalderen, og med en filmkarriere påbegynt alt i 1909 kom han til å prege hele filmens stumme barndom. Han var en unik visuell komiker og en genial idémaker. Dessverre fikk han et svertet rykte etter innblanding i en mordskandale. Karrieren ble ødelagt, og han døde 46 år gammel. Mange av hans utallige stumfilmkomedier regnes som tapt for alltid, men en av dem, *Fatty på nye eventyr/ The Cook*, dukket overraskende opp i Norge i 1998. Siden har den, i sin norsk-restaurerte utgave, gjenfunnet sin plass på det hvite lerret. På rollelisten finnes også – presentasjon overflødig – Buster Keaton. En komisk stumfilmperle med universell appell!

Carmen Jr

OCARMEN JR: Peggy er den tøffeste jenta i gata. Hun er smartere enn alle de andre barna, og synes fort det blir kjedelig å leke med dem. Derfor legger hun stadig ut på spennende eventyr.

Regi: Alfred J. Goulding
Med: Baby Peggy (Peggy-Jean Montgomery), Lillian Hackett, Inez McDonnell, Little Thomas
År: 1923
Land: USA
Aldersgrense: Tillatt for alle
Lengde: ca 12 minutter

Baby Peggy var en stor barnefilmstjerne på 20-tallet – hun fikk på det meste betalt 1. 000. 000 dollars for å være med i én film – i dagens verdi godt over 14 millioner dollars (*Hollywood Reporter*, 18. mars, 2016). Hun var med i over 150 kortfilmer, og begynte sin karriere allerede når hun var 20 måneder gammel.

Forberedelse til stumfilmkonserten:

Fortell elevene, med utgangspunkt i teksten på side 1-2, hva stumfilm er og om opplevelsen som venter dem på Verdensteateret. Det er viktig å få fram historiske fakta, og at dette både er en filmvisning, en konsert med pianisten Ben Model og at Verdensteatret som visningssted er unikt i denne sammenhengen.

Oppgaver:

1. Hvordan vil du fremstille noe som er trist eller fint, om du ikke får lov til å bruke lyder?
2. Hvorfor er det viktig å ta vare på gamle filmer?
3. Kan du finne ut noe om Verdensteatret Kinos historie?
4. Hvordan tror du det var for barn å gå på kino tidligere?
5. Har du noen eldre i familien, nabolaget el. l. som gikk på Verdensteatret Kino når de var barn? Kanskje du kan intervju dem om en kinoopplevelse de husker godt?
6. Les om stumfilmene dere skal se, *Fatty på nye eventyr* og *Carmen Jr (s. 3)*, enten individuelt eller parvis.
7. Samtal deretter om hvordan du kan *tenke* deg at handlingen utspiller seg på lerretet.
8. Prøv å beskrive, syng eller spille hvordan du tror filmmusikken vil høres ut, og sammenlign gjerne med musikk du allerede kjenner til. Her er det om å gjøre å få fantasien til å blomstre, slik at du har et sammenligningsgrunnlag når du opplever filmen og musikken slik den faktisk er.
9. Etterarbeid: Sammenlign Filmavisen med dagens Dagsrevyen eller TV 2-nyheter.
Hva er de største innholdsmessige forskjellene?
Hva er forskjellig når det gjelder måten stoffet blir presentert på?

Etterarbeid:

Nå har dere sett filmene sammen med en pianist som har spilt musikk til scenene i filmen. Fortellingen i filmen er formidlet hovedsakelig uten språk, gjennom kroppsspråket til skuespillerne, og spillestilen og musikken som filmatisk virkemiddel blir derfor viktig for å føle og forstå stemningen i filmen. Samtal med elevene om den umiddelbare opplevelsen av stumfilmkonserten. Diskuter gjerne deretter i mindre grupper eller skriv en kort individuell tekst med utgangspunkt i oppgavene under.

Oppgaver:

1. Beskriv bygningen Verdensteateret? Hvordan ser det ut utenfra og inne i kinoen?
2. Beskriv hva maleriene på veggene skal forestille
3. Hva forteller stumfilmmusikken deg om enkelte scener? Hvordan er musikken når noe er fint, trist eller skummelt?
4. Hvordan tror du filmene hadde vært om du kunne høre hva som ble sagt? Ville de ha vært like morsomme?
5. Hvilken scene syntes du var morsomst i filmene? Kan du gi en kort beskrivelse av denne? Prøv også å forklare hva det er med denne scenen som gjør den morsom, både når det gjelder handlingen i filmen og musikken/lyden.
6. Så dere noen "hopp" i filmen som dere synes var litt underlige? Hvorfor tror dere at filmen er sånn?
7. Hvordan kommer det frem at denne filmen er gammel?
8. Denne filmen er restaurert – hva menes med det?
9. Dersom dere har tid og utstyr: Lag deres egen stumfilm inspirert av det dere har sett og hørt på Verdensteatret. Tenk at handlingen skal forstås gjennom det skuespilleren gjør. Legg til musikk som understreker handlingen, og som hjelper publikum til å forstå hva som skjer.

Lykke til!

